

PAPER DETAILS

TITLE: Rusen Keles'in çalışmasından 50 Yıl Sonra Yeniden Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi

AUTHORS: Feray ARTAR

PAGES: 1216-1245

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2470775>

Ruşen Keleş'in Çalışmasından 50 Yıl Sonra Yeniden Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi

*

Feray Artar¹

ORCID: 0000-0002-3805-2186

Öz

Ruşen Keleş'in 'Eski Ankara' olarak tabir ettiği kentsel çekirdekte tam 52 yıl önce yaptığı saha çalışmasının sosyo-ekonomik yönden benzerini gerçekleştirme hedefini taşıyan bu çalışmada, Kale, Sakarya ve Anafartalar Mahallelerinin mevcut sosyo-ekonomik yapısı hakkında güncel bilgi sağlanmakta ve Keleş (1971)'in Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi isimli eserinde sunulan bulgular ile bugünkü bulgular karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Eski Ankara'da yaşayan hanelerin sosyal ve iktisadi özelliklerindeki değişim 1970'te hane temsilcilerine sorulan soruların 2022'te tekrar yöneltilmesi ile izlenmiştir. Keleş Ankara'nın tarihi kent merkezinin çöküntüleştiği ve bir geçiş bölgesi niteliğinde olduğu yönündeki tespitlerinin yanı sıra Batı'nın sefalet bölgelerinden farklı olarak mahalle kültürünün ve sosyo-kültürel bağların da yaşamaya devam ettiğini söylemiş ve bölgeyi tanımlamak için "yerli slum" ifadesini kullanmıştır. Sonraki yıllarda yapılan başka çalışmalar çöküntüleşmenin gerçekleşmediği yönünde bulgular sunmuş olsa da kentsel yenileme, soylulaştırma, neoliberalleşme eksenindeki müdahaleler sonucunda Keleş (1971)'in öngörüsünün gerçekleştiği ve Eski Ankara'nın "yerli slum" özelliğinin pekiştiği anlaşılmaktadır. Çalışmada bu sonucu destekleyen süreklilikler ve kopuşlar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ruşen Keleş, eski Ankara, Ankara Kalesi, eski kent merkezleri.

¹ Dr., Sosyolog, ferayartar@gmail.com

idealkent® Kent Araştırmaları Dergisi (Journal of Urban Studies)

<http://idealkentdergisi.com>

Geliş Tarihi Received Date: 6.6.2022 Kabul Tarihi Accepted Date: 18.9.2022

Again, A City Typology in Old Ankara 50 Years After the Study of Ruşen Keleş

*

Feray Artar²

ORCID: 0000-0002-3805-2186

Abstract

In this research, which aims to carry out the socio-economic similarity of the fieldwork that Ruşen Keleş did 52 years ago in the urban core, which he refers to as 'Old Ankara', up-to-date information about the current socio-economic structure of Kale, Sakarya and Anafartalar neighbourhoods is provided and Keleş (1971)'s findings, presented the work titled A Typology of a City in Old Ankara, and today's findings are analysed comparatively. The change in the social and economic characteristics of the households living in the Old Ankara was followed by asking the questions, asked to the household representatives in 1970, again in 2022. In addition to his findings that Ankara's historical city centre has collapsed and is a transitional zone, Keleş said that the neighbourhood culture and socio-cultural connections continue to exist, unlike the misery regions of the West, and he used the term "native slum" to describe the region. Although other studies conducted in the following years presented evidence that slumping did not occur, it is understood that Keleş (1971)'s prediction came true as a result of the interventions on the axis of urban renewal, gentrification and neoliberalization, and that the "local slum" characteristic of Old Ankara was reinforced. Continuities and breaks that support this result have been identified in the study.

Keywords: Ruşen Keleş, old Ankara, Ankara Castle, old city centres.

² Dr., Sociologist, ferayartar@gmail.com

Giriş

Ankara, antik kökene sahip bir kenttir. Keleş (1971)'in çalışmasını gerçekleştirdiği ve bu çalışmada onun ayak izlerini takip ederek ulaşılan 'Eski Ankara' M.Ö. 4000'den beri birçok kültüre ev sahipliği yapmış Ankara Kalesi ve çevresinde organize olmuş bir kent çekirdeğidir. Eski dönemlerde Kale içi ve çevresinde gelişen yerleşim, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde kente demir yolu gelmesiyle birlikte daha da gelişmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren de kentte hızlı bir nüfus artışı yaşanmış (Madran, Atan Ergut ve Özgönül, 2005, s. 51), 1927 yılında 74.553 olan Ankara nüfusu 20 yıldan daha kısa bir zamanda (1945) 226.762'ye, 1965'te 905.660'a ve 1970'te ise 1.208.791'e yükselmiştir (Keleş, 1971, s. 5). Ankara büyük şehrinin 2021 yılı nüfusu ise 5.747.325'tir.

Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi isimli çalışma (1971) ve onun İdeal Kent Yayıncılık tarafından son yayınlanmış kopyası olan aynı adlı eser (2018) Ankara Kalesi çevresindeki alanın şehir tipolojisindeki yerini belirlemeye çalışan Ruşen Keleş'in 1970 yılında yaptığı araştırma bulgularını içeren kitaplar olarak bu çalışmanın temel kaynağı ve dayanağıdır. Yazara göre hazırladığı "monografinin asıl önemli olan yanı; varlığı silinmeye yüz tutmuş olan bir şehir kesiminin" o günkü sosyal ve iktisadi yapısını saptıyor ve değişme süreci içindeki yerini belirleyerek gecekondü bölgeleriyle aralarındaki benzerlik ve farklılıkları aydınlatmaya çalışıyor olmasıdır (Keleş, 1971, s. 1). Bu çalışmada ise, ondan yaklaşık 50 yıl sonra, sosyo-ekonomik yapısı ve kentsel fonksiyonları daha da değişmiş, konut arzı yönünden potansiyeli azalmış ancak tamamen kaybolmamış olan bir şehir kesiminin bugünkü sosyal ve iktisadi yapısının saptanması hedeflenmektedir.

Genel olarak tarihi kent merkezlerinin anlamı ve günümüzdeki işlevi değişmektedir (Akman, 2020). Kent merkezlerinin işlevlerine ilişkin çalışmalar çöküntüleşme, soylulaştırma, merkezlesizleşme, geçiş bölgesi gibi kavram ve yaklaşımların türetilmesine neden olmuştur. Keleş (1971)'in o yıllardaki bulguları bölgede yaşayanların memur, esnaf, işyeri sahibi, özel sektör çalışanı olduğunu göstermektedir. Kiracılık oranları az olmasa da bölgede yaşayan çok sayıda ev sahibi bulunmaktadır. Sakinler, Ankara'nın prestijli kesimleri ile olmasa da orta sınıf semtleri ile yakın ilişkiler kurabilmektedir. Ankara'nın yeni merkezlerine iş ve kamu hizmeti almak için sık sık gittikleri görülmektedir. Tüm bu değişkenlerin bugün yeniden değerlendirilmesi 'Eski Ankara' olarak tabir ettiğimiz çekirdeğin dönüşümünü ve güncel işlevini anlamak açısından önemlidir.

İlerleyen yıllarda bölgede Keleş (1971)'inkine benzer araştırmalar yapılmışsa da doğrudan onun çalışması ile karşılaştırmalı analiz içeren bir araştırma bulunmamaktadır. Türkün Erendil ve Ulusoy (2004) bazı araştırmaların bulgularını Keleş (1971)'inki ile karşılaştırmış olsa da çalışmalarının temel hedefi bu olmamıştır. Bu araştırmalar Türkiye'deki dönüşümlere paralel olarak Kale ve çevresindeki profil değişimine işaret ederken bölgenin çöküntüleşmediğine ilişkin bulgular sunmuştur (örn. Artar, 2012; Türkün Erendil ve Ulusoy, 2004). Keleş'in 52 yıl önceki bulguları ile karşılaştırmalı bir analiz hedefini taşıyan bu araştırmada ise önce Ankara'nın tarihi kent merkezindeki fiziki ve sosyal değişimlere ilişkin bazı çalışmalara değinilecek, ardından araştırmanın metodolojisi ve özgün bulgularına geçilecektir.

Ankara Tarihi Kent Merkezinin Fiziki ve Sosyal Yapısı ve Değişimi Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Ankara'nın eski kent merkezi Kale ve çevresi iken, yeni kent merkezi Kızılay'a kaymıştır. Bu merkez değişimini Ayten (2004) şu tarihsel sıra ile ifade etmektedir:

- i). 1923 – 1950 arası: Mevcut merkezin yerini alan ve güçlenen yeni bir merkez vardır.
- ii). 1950 – 1980 arası: Kızılay kent merkezinde imar yoğunluğu artar ve dikey büyüme gerçekleşir.
- iii). 1980 ve sonrası: Yeni kent merkezinde yoğunlaşma, kent merkezi dışındaki alanlara doğru yayılma, kent merkezinde konut olarak kullanılan bölgelerin hızla iş yerine dönüşmesi. Bu dönüşümden eski kent merkezi de etkilenmiştir. Keleş (1971)'in saptamasına göre bölgede konuttan işyerine dönüşüm yönünde bir eğilim bulunmaktadır.

Ankara'nın merkezindeki mimarî ve kentsel birikimin Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde dramatik dönüşümlere sahne olduğunu belirten Peker (2017, s. 26) bölgedeki sosyo-politik değişimlerin ve ekonomik kaynaklı kentsel büyümenin “kuzey, batı ve güneye doğru yarım halkalar içinde büyüyen bir şehir” oluşturduğunu belirtmiş ve eskiden bir “kaçış” olduğunu tespit etmiştir. Ona göre Ankara, “kendisinden kaçan bir kent”tir (Peker, 2017, s. 9). Cumhuriyet'in modern kurgusu nedeniyle Ankara, Ulus ve Kızılay olmak üzere iki ayrı meydana sahip olmuştur. Bunlar, kentsel yaşam pratikleri açısından önemli ve farklı sosyal gruplara hitap eden kamusal alanlar olarak işlev görmüştür (Bayraktar, 2013).

Keleş (1971, s. 5)'in belirttiği gibi 'Eski Ankara' değişken bir kavramdır ve her dönemin Ankara'sı, onu izleyen çağın eski Ankara'sı olmak zorundadır.

Keleş (1971)'in eski Ankara'sı "40-45 yıl içindeki sınırlarında önemli değişimler olmamış, maddi yapısını, görünüşünü ve eskiliğini az çok koruyabilmiş olan Kale surları içindeki ve yakınındaki mahallelerden oluşan" 1920'lerin Ankara'sıdır. Günümüzün eski Ankara'sının sınırları daha da genişlemiştir ancak bu araştırmada bugünün eski Ankara'sı yerine 1970'lerin eski Ankara'sına yani 1920-1923 yıllarının Ankara'sına bakma eğilimi sürdürülmüştür.

Ulus Meydanı ve çevresindeki yapıların kent ve mimarlık tarihi mirasları olarak korunması gerektiği üzerine önemli tartışmalar yürütülmektedir. Bu tartışmalarda koruma alanının tespit edilmesinde ve koruma yaklaşımında farklı görüşlerin öne sürüldüğü görülmüştür. Yapıların neden korunması gerektiğini anlatan Tunçer (2013)'in tespitleri şöyle özetlenebilir:

- Yapıların yaşadıkları dönemin sosyal, ekonomik ve mimari özelliklerini taşımaları ve sosyal yaşama konu olmaları.
- Farklı mimari dönemlerin izlerini taşımaları.
- Kentin geçmişinin, tarihinin hatırlanmasını sağlamaları. Kentsel bellek açısından önem arz etmeleri.
- Ankara'nın modernleşme öyküsünü anlatmaları. Sadece Ankara değil Türkiye ölçeğinde kültürel miras olmaları.
- Bulundukları bölgenin kimliğini oluşturmaları.
- Estetik beğenileri temsil etmeleri.
- Halen işlevsel değerlerinin mevcut olması.
- Halen ekonomik değerlerinin bulunması.

Bu gerekçelerle planlanan yenileme projelerinin "kentlin kamu yaşantısının mekânı olarak başlangıcından bu yana üstlendiği işlev[in] göz önüne" alınması gerektiği, bu özellikler yitirilmeden korunmasının yerinde olacağı vurgulanmıştır (Tunçer, 2013, s. 32). Diğer taraftan Ankara Büyük Şehir Belediyesi ticari, turistik ve kültürel dönüşümlere paralel olarak bölgenin yeniden restore edilerek tekrar bir cazibe merkezi haline getirilmesini hedeflemiştir (Artar, 2015). Bu bakış açısı 1980 sonrası etkinlik alanı genişleyen neoliberal politikaların bir yansıması olarak kentlerin rekabet içinde ele alınması, kentsel pazarlamanın yerel yönetimler açısından önemli bir faaliyet alanı haline gelmesinden kaynaklanmaktadır (Artar, 2021). Ankara'nın turizm potansiyelini inceleyen Ünlüöner ve Kızanıklı (2017, s. 205) kentin, "tarihi-kültürel değerleri ve başkent olmanın avantajı ile büyük bir turizm potansiyeline" sahip olduğunu belirtmiştir. Ankara Kalesi bölgesinde "değişen sosyoekonomik durumlara uyum sağlayarak bugüne dek yaşamayı sürdürebilmiş" zanaat kollarını inceleyen Tokat ve Do-

ğan (2018, s. 57) "Kale bölgesini turistler için çekici bir odak noktası haline getirebilmek amacıyla, bölgenin bu özgün yerleşim yapısının şehir planlama politikalarıyla desteklenmesi" gibi çözüm önerileri sunmuşlardır.

2004 yılı, Türkiye'deki koruma amaçlı imar planlaması açısından yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülmektedir. Bu tarihte, koruma amaçlı imar planının tanımına sosyal ve ekonomik parametreler dahil edilmiştir (Günel, 2006). Ankara'nın tarihi kent merkezi, 2004 yılında, 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun uyarınca 'kentsel yenileme alanı' olarak belirlenmiştir. Planlama görevini üstlenen grup, mevcut tescilli yapılar dışında, tescile değer daha fazla yapı belirlemiş ve bölgede, pek çok tarihi kent merkezinde olduğu gibi, "yoksullaşma, değersizleşme, işlev kayıpları, koruma handikapları ve bir bütün olarak çöküntüleşme eğilimleri" olduğunu saptamıştır (Günel, 2006).

Kale'yi içine alan bölgenin müdahaleli dönüşümündeki en önemli aşama Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Planı'dır. Plan iki alt bölgeden oluşmaktadır. Bunlar; (1) Kale-Hamamönü kesimi ve Hacıbayram Camii çevresindeki tarihi yerleşme alanı ve (2) Kale-Ulus kesimindeki merkezi iş alanı (MİA) fonksiyonlarının bir bölümünün yer aldığı merkez alandır (Günel, 2006). Ancak bu planın korumadan çok yıkıp yeniden yapma yaklaşımına sahip olması eleştirilmiş ve yoğun dava süreçleri yaşanmış, itirazlar haklı bulunmuştur (Tunçer, 2013). Kimileri için plan fiilen yok sayılmışsa (Erkal, Kırıl ve Günay, 2005) da Hacı Bayram, Samanpazarı, Ulucanlar ve Ankara Kalesi civarındaki yenileme işlemleri tamamlanmış ve çalışmalar devam etmiştir.

Kısacası Kale'yi içine alan Ankara'nın tarihî kent merkezi uzun bir planlama, planların yetersiz kalması, davalar ve iptaller hikâyesine sahiptir (Artar, 2015). Bir tarafında belediyenin diğer tarafta TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın bulunduğu tartışmalar bölgenin ciddi bir mücadele alanı olduğunu göstermiştir (Artar, 2012). Ancak söz konusu tartışmalar ve sonuçlarına çalışmanın kapsamı dışında kaldığı için burada yer verilmeyecektir.

Ankara Kaleiçi'nde yapılan restorasyon ve işlevsel dönüşüm uygulamaları hakkında Ankara halkının görüşlerini değerlendiren Urak (2002) şu bulguları ortaya koymuştur:

- Kaleiçi genelde yüksek gelir grubuna hizmet veren ve gastronomik amaçlarla gidilen bir yerdir.
- Ankara halkının %50'si bu işlevlerin farkında değildir.
- Kaleiçi'nde az da olsa bulunan kültür, sanat ve turizme hitap eden turistik eşya satışı işlevlerinden Ankara halkının tamamına yakını haberdar değildir.
- Halkta koruma bilinci bulunmamaktadır.

- Restore edilerek gastronomik işlevlere dönüştürülen geleneksel konutlar gerek insan yoğunluğu gerekse ağır mutfak gereksinimleri nedeniyle zarar görmektedir.

- Restore edilmeden günümüze gelen yapıların ise bilinçli bir şekilde bakımı yapılmamaktadır.

- Önemli sorunlardan birisi ulaşım zorluğu ve park yeri eksikliğidir.

- Kaleiçi halkının olumsuz tutumlarından rahatsızlık duyulması da Kaleiçi'ni ziyaret edenler için önemli görülen bir sorundur.

Bazı araştırma bulgularına göre Kale bölgesi, yaşayan halkın gelir düzeyi ve sosyo-kültürel özellikleri açısından düşük sosyo-ekonomik seviyede bir yerleşim yeri olarak kabul edilmektedir (Efe ve Ayaz, 2010). Kale ve civarının Ankara'daki en yoksul kesimin barındığı alan haline geldiği tespit edilmiştir (Yüceşahin ve Tuysuz'dan akt. Peker, 2017). Ankara Kalesi çevresinde yaşayan 15 yaşından büyük evli kadınlarla şiddet konusunda çalışma yapan Efe ve Ayaz (2010) sosyodemografik özelliklerin şiddet görmeyi etkilediğini saptamış ve bölgede kadına yönelik şiddet bulgularının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Keleş (1971)'in çalışmasına paralel olarak nicel bir yöntem tercih edilmektedir. Geçen 50 yıl içinde pozitivist epistemoloji temelden sarsılmış olsa da günümüzde nicel veri toplama faaliyetleri sosyo-ekonomik yapı araştırmaları için hala geçerliliğini korumaktadır. Bu araştırma betimsel ve süreçsel karşılaştırmalı bir analiz sunmaktadır.

Keleş (2018, s. 23)'in çalışmasının coğrafi sınırları Ankara Kalesi surları içi ile yakın çevresinden meydana gelen çekirdek olarak belirlenmiştir. Bu araştırmanın özgün verileri de Kale içi ve çevresinde ikamet eden hanelerden elde edilmiştir. Keleş'in çalışmasında örneklem seçilen tabakalar Tablo 1'de listelenmiştir. Bugün söz konusu mahallelerin isimlerinde ve sınırlarında değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu araştırma için kolaylık olması açısından 2017 yılına ait güncellemeye dayanan mahalle isimleri dikkate alınarak tablo yeniden düzenlenmiştir. 2017 yılındaki mahalle isimleri sakinlerin hali hazırda kullanmaya devam ettiği "sosyolojik" mahalle isimleri olarak geçerliliğini korumaktadır. Buna göre bu araştırmanın evrenini Kale, Anafartalar ve Sakarya Mahalleleri oluşturmaktadır. Bu mahalleler büyük oranda Keleş (1971)'in örnekleminin dayandığı üç tabakayı ve içerdikleri mahalleleri kapsamaktadır.

Tablo 1. Keleş (1971)'in örneklem tablosu ve 2017 tarihli güncellemeye göre mahalle isimlerindeki değişiklikler

I. Tabaka mahalleler		II. Tabaka mahalleler		III. Tabaka mahalleler	
1970	2017	1970	2017	1970	2017
Yalçinkaya	Kale	Kırgız	Anafartalar	İstiklal	Anafartalar
İçkale	Kale	Dumlupınar		Öztürk	Anafartalar
Başkır	Kale	Akalar	Sakarya	Misak-ı Milli	Anafartalar
Demirfırka	Kale	Sakarya	Sakarya	Sakalar	Anafartalar
Alparslan	Sakarya	Demirtaş		Özgen	Anafartalar
Akbaş	Kale	Turan		İnkılap	
Kızılelma	Anafartalar	Kurtuluş		Köprübaşı	
Şenyurt	Kale	Gündoğan		Yenice	Anafartalar
Koyunpazarı	Kale	Çeşme	Kale	Yeğenbey	Anafartalar
Kılıçaslan	Kale	Sümer		Anafartalar	Anafartalar
Sutepe	Kale	Duatepe			
		Meydan			
		Özbekler	Sakarya		
		Çimentepe	Sakarya		

Yazarın o yıllardaki gözlemi “ana caddelerden başlamak üzere, hızlı bir ‘istila’ olayının, konutların varlığına son verdiği” yönünde olmuştur (Keleş, 2018, s. 34). İşyerleri lehine yaşanan bu değişim artarak günümüzde “Eski Ankara” olarak tanımladığımız alandaki ikamet edilebilir konut stokunu büyük oranda azaltarak nüfusun da azalmasına neden olmuştur. İşlevsel özellikler benzer görünse de tüm tabakalardaki işlevlerde ikametinin tersi yönünde değişim yaşanmıştır.

Tablo 2. İşlevsel yoğunluklar

1970 işlevsel yoğunluk (Keleş, 2018)	I. Tabaka:	II. Tabaka	III. Tabaka
	Konut yoğun	Konut + İşyeri	İşyeri yoğun
Güncel işlevsel yoğunluk	Kale Mahallesi	Sakarya Mahallesi	Anafartalar Mahallesi
	Konut + İşyeri	Konut + İşyeri	İşyeri yoğun

Keleş (2018, s. 24) o yıllarda Eski Ankara'nın yaklaşık nüfusunun 50 bin olduğunu belirtmiş ve 430 hane anketine dayanan bir örneklem ile çalışmıştır. Bu çalışmanın sahasını oluşturan Kale, Anafartalar ve Sakarya Mahallelerinin toplam nüfusu ise yaklaşık 13 bindir. Bu nüfusun yaklaşık 4300 haneye tekabül ettiği düşünülmektedir (2020 yılı Ankara ortalama hane büyüklüğü 3,02'dir). Çalışmada %95 güven aralığı ve %8 hata payına dayanan temsil ediciliği sınırlı ama iyi seviyedeki bir örneklem miktarı tercih edilmiştir. Buna göre ulaşılması gereken hane sayısı 146, ulaşılan hane sayısı 149'dur. Örneklem üç kotadan

(3 mahalle) seçiliyor olması temsil gücünü arttırmaktadır (Nachimas ve Nachimas, 1996). Yaklaşık olarak Keleş'in üç tabakasına denk gelen mahallelerin nüfusları ve örneklem miktarları Tablo 3'deki gibidir.

Tablo 3. Örneklem tablosu

Mahalle adı (2017)	En son kaydedilen nüfus	Tabakalı örneklem oranı (yaklaşık)	Hane anketi sayısı
Kale Mah.	4.218 (2021)	%35	54
Sakarya Mah.	5.326 (2017)	%40	58
Anafartalar Mah.	3.612 (2017)	%25	37
Toplam	13.156	%100	149

Çalışmada Keleş'in 1970 yılında kullandığı yapılandırılmış soru formu bazı güncellemelere tabi tutularak kullanılmış, sosyo-ekonomik özelliklere yönelik sorular korunmuştur. Bölgede yeni konut inşaatı bulunmamaktadır. Bu nedenle konutların sabit fiziksel özelliklerinin karşılaştırmalı olarak ele alınması gerekli görülmemiştir. Bu çalışmanın asıl odak noktası konutların fiziksel özellikleri değil Eski Ankara'nın sosyal ve iktisadi özellikleri yönünden bir karşılaştırma yapmaktır. Eski Ankara evlerinin karakteristik özellikleri üzerine olan sorular (evin yaşı, yapı malzemesi gibi) ya da güncelliğini kaybetmiş olan sorulara (en çok takip edilen radyo programları gibi) yer verilmemiştir.

İnsanların kişisel verilerinin korunmasına ilişkin bilgi ve bilinç düzeyi yükselmiş, etik gereklilikler artmıştır; ayrıca pandemi şartlarının devam ettiği dikkate alınmalıdır. Bu nedenle hane temsilcilerinin görüşmeyi kabul etmesi önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Ayrıca evrenin bir listesi bulunmamaktadır. Bu nedenle raslantısal değil maksatlı örneklem seçme teknikleri bir arada kullanılarak mahalle ziyaretlerinde yüz yüze görüşmeyi kabul eden ve bilgilendirilmiş gönüllü onam formuna onay veren kişilere anket uygulanmıştır; bir üniversiteden Etik Kurul oluru alınmıştır. Devam eden Covid-19 şartları nedeniyle görüşmeciler daima yüz maskesi kullanmış ve hijyen kurallarına dikkat etmiştir; görüşmelerin açık havada yapılmasına çalışılmıştır.

Eski Ankara'da Yaşayan Hanelerin Sosyal ve İktisadi Özelliklerindeki Değişim

Bu başlık altında, araştırmanın bulguları, Keleş'in 1970'te gerçekleştirdiği çalışmanın bulguları ile karşılaştırmalı olarak sunulacaktır. Sırasıyla yanıtlayıcıların ve hanelerin temel demografik özellikleri, geçim kaynakları ve harcama kalemleri, konut ve yerleşimle ilgili özellikler, Ankara'nın geri kalanı ile kurulan ilişkiler ve son olarak toplumsal cinsiyet ve bazı değerlere ilişkin bulgular paylaşılacaktır.

Demografik Özellikler

Keleş (2018, s. 45)'in çalışmasında görüşme yapılan hane başkanlarının cinsiyeti %10,9 oranında kadın iken bugünkü araştırmada yanıtlayıcıların %44,3'ünü kadınlar oluşturmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Yanıtlayıcıların yaş dağılımı

Yaş	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
19 ve altı	3	0,6	12	8,4
20-29	66	15,5	14	9,8
30-39	126	29,3	30	21,0
40-49	104	24,4	33	23,1
50-59	79	18,4	33	23,1
60 ve üstü	51	11,8	21	14,7
Toplam	429	100,0	143	100,0
Yanıt yok	1		6	
Genel toplam	430		149	

Yanıtlayıcıların eğitim seviyeleri belli oranda artmış görünse de halen Türkiye ortalamalarının altında olduğu düşünülmektedir. Eğitim seviyelerindeki değişiklik, ilköğretim mezunlarının oranında azalma, lise ve üniversite mezunlarının oranında bir miktar artma olarak Tablo 5'e yansımıştır.

Tablo 5. Yanıtlayıcıların eğitim seviyesi

Son tamamlanan eğitim kademesi	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
İlköğretimi tamamlamamış ve okur-yazar değil	64	14,9	19	12,8
İlköğretimi tamamlamamış ama okur-yazar	44	10,2	14	9,4
İlkokul mezunu	219	50,9	59	39,6
Ortaokul mezunu	68	15,8	22	14,8
Lise mezunu	27	6,6	29	19,5
Yüksek okul ve üniversite mezunu	7	1,6	6	4,0
Toplam	430	100	149	100

Hane temsilcilerinin doğum yerlerine bakıldığında çoğunun Ankara da dahil olmak üzere İç Anadolu bölgesinde doğduğu sonucundan (Keleş, 2018, s. 47) bugün artık çoğunun Ankara doğumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum göç yoğunluğundaki azalma ile ilgilidir. Eski Ankara olarak tabir ettiğimiz bölgenin artık eskisinden daha çok İç Anadolu Bölgesi dışından göç al-

dığı da görülmektedir (Tablo 6). Başkent olarak ülkenin sosyo-ekonomik yapısındaki yeri ve ulaşım-iletişim teknolojilerindeki gelişmeler Ankara'nın olduğu gibi Eski Ankara'nın da göç hinterlandını genişletmiştir.

Tablo 6. Yanıtlayıcıların doğum yeri dağılımı

Doğum yeri	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Ankara	164	43,5	87	58,8
Diğer İç Anadolu Bölgesi illeri	113	30,0	2	1,4
Başka bölge	100	26,5	59	39,9
Toplam	377	100	148	100,0
<i>Yanıt yok</i>	53		1	
<i>Genel toplam</i>	430		149	

Keleş (2018, s. 41) hane temsilcilerine evde kaç evli çift yaşadığını sorarak aynı çatı altında birden fazla hane yaşama durumunu, diğer bir deyişle geniş aile yapısının yaygınlığını incelemiştir. Sonuçlar çekirdek ailenin yaygın olduğu yönündedir ki bugün de benzer bir tablo görmek mümkündür. Çiftlerin yaşamadığı hanelerin oranında bir miktar artış gözlemlenmiştir (Tablo 7). Bulgulara göre çift bulunmayan hanelerin yaklaşık %58'i yalnız yaşayan kişilere aittir. Yine de Eski Ankara hala büyük oranda (yoksul) çekirdek ailelerce yerleşilen bir tarihi kent merkezidir.

Tablo 7. Bir konutta yaşayan evli çift sayısı

Evli çift sayısı	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Hiç	67	15,6	31	22,8
1	321	74,8	100	73,5
2	33	7,7	2	1,5
3	5	1,2	1	0,7
3+	3	0,7	2	1,5
Toplam	429	100	136	100
<i>Cevapsız</i>	1		13	
<i>Genel toplam</i>	430		149	

Bugün, örnekleme oluşturan hanelerin üye sayılarına göre dağılımına da bakılmıştır. Hanelerin %8,2'si oldukça kalabalıktır (6'dan fazla kişi) (Tablo 8).

Tablo 8 Hane büyüklüğü (2022)

Kişi sayısı	2022	
	S	%
1	18	13,3
2	27	20,0
3-4	61	45,2
5-6	18	13,3
7-10	8	5,9
10+	3	2,3

Toplam	135	100
<i>Cevapsız</i>	<i>14</i>	
<i>Genel toplam</i>	<i>149</i>	

Keleş (2018, s. 48) hanedeki çocuk sayılarını da incelemiştir. Bugünkü çalışmanın verileri ile karşılaştırıldığında çocuksuz hane sayısında önemli bir artış olduğu görülmektedir (Tablo 9). Bunların önemli bir kısmının çocukları evlenmiş olan emekli bireylerden oluşan aileler olduğu düşünülmektedir. Çünkü Tablo 8'de görüldüğü üzere hanelerin %33,3'ünde bir ya da iki kişi yaşamaktadır. Çok çocuklu aile sayısının azalması Türkiye'deki doğum oranları ile uyumlu, beklenen bir değişikliktir.

Tablo 9. Hanelerdeki çocuk sayısına göre dağılım

Çocuk sayısı	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Çocuksuz	96	22,3	65	46,1
1 çocuklu	66	15,3	28	19,9
2 çocuklu	90	20,9	25	17,7
3 çocuklu	87	20,2	15	10,6
4 çocuklu	46	10,8	5	3,5
4'ten fazla çocuklu	45	10,5	3	2,1
Toplam	430	100	141	100
<i>Cevapsız</i>	<i>0</i>		<i>8</i>	
<i>Genel toplam</i>	<i>430</i>		<i>149</i>	

Gelir ve Giderler

Yanıtlayıcılara çalışma durumları sorulmuş ve her iki araştırmanın bulguları Tablo 10'da karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. İşsiz, emekli ve ev kadını kategorisindeki oranın artmış olmasının bir nedeni kadınlara daha fazla anket uygulanmış olmasıdır. Çünkü bu kategorideki kişilerin %61,5'i kadındır. Buna rağmen işsiz, emekli ve ev kadınlarının oranı 1970 yılına nazaran yükselmiştir. Buna karşın hem ücretli hem de kendi hesabına çalışanların oranında ciddi bir azalma görülmektedir. Özellikle kamu çalışanlarının ve kendi hesabına çalışanların artık Eski Ankara'da yaşamayı tercih etmediği görülmektedir. Bu bulgu çöküntü ve geçiş bölgelerine uygun olarak yorumlanabilir. Söz konusu veri hanede bulunan çalışan kişi sayısı (Tablo 11) birlikte okunduğunda daha anlamlı olmaktadır.

Tablo 10. Yanıtlayıcıların çalışma durumları

Durum	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Kamuda ücretli çalışan	108	25,2	5	3,5
Özel sektörde ücretli çalışan	125	29,1	27	18,8
Kendi hesabına çalışan, iş/işyeri sahibi, esnaf	137	31,8	15	10,4
İşsiz, emekli ve ev kadını	11	2,5	91	63,2
Diğer	49	11,4	6	4,2

Toplam	430	100	144	100
<i>Cevapsız</i>	<i>0</i>		<i>5</i>	
<i>Genel toplam</i>	<i>430</i>		<i>149</i>	

Evde kaç kişinin gelir getirici bir işte çalıştığı sorusuna verilen yanıtlar 1970 ve 2022 yılları arasında önemli değişiklikler olduğunu göstermektedir. Hane-deki bir kişinin hane gelirini sağladığı geleneksel hane tipi hala başat olsa da bu tür hanelerin oranı %74'ten %56,4'e inmiştir. Onun yerine hiç kimsenin çalışmadığı ve üçten fazla kişinin çalıştığı hanelerin oranı artmıştır. Bu bulgu Eski Ankara'nın eskisine nazaran daha fazla kent yoksulları ve işsizler için ucuz konut sağlayan bir bölge haline geldiğini göstermektedir.

Tablo 11. Gelir getirici bir işte çalışan kişi sayısı

Çalışan sayısı	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Çalışan yok	41	9,5	45	30,2
1 kişi	318	74,0	84	56,4
2 kişi	58	13,5	14	9,4
3 kişi	10	2,3	1	,7
4 kişi ve daha fazla	2	0,5	4	2,7
Cevapsız	1	0,2	1	0,7
Toplam	430	100	149	100

Hane gelirinin en çok hangi kalemlere harcandığı sorulmuş ve en yüksek harcamanın yapıldığı üçer konu başlığı belirlenmiştir (Keleş, 2018, s. 81). Bugün, çoklu yanıt seçeneği olan bu soruda 149 haneden toplam 390 yanıt alınmıştır. Harcama kalemleri arasında yine en fazla yer alan konu başlığı gıdadır. Giyim harcamaları 1970'te verilen yanıtlarla (hanelerin %82,8'i için öncelikli üç harcama konusu arasında) karşılaştırıldığında öncelikli harcama kalemleri arasında daha az tekrarlanır olmuştur (giyim, hanelerin %57'si için öncelikli harcama kalemleri arasında). Bunun temel nedeni kitlesel üretime bağlı olarak kıyafetlerin ucuzlamış olması gibi görülebilir ancak tüketimin artmasının bu orana ters etki yapması da beklenebilir. Bu nedenle söz konusu değişim daha yoksul ailelerin Eski Ankara'da yaşıyor olması ile açıklanmalıdır. Ev eşyası kategorisindeki cevaplar için de aynı durum geçerlidir (Tablo 12).

Elektrik, su, gaz gibi hizmet bedelleri ve kirayı içeren "konut harcamaları" kategorisinde de artış gözlemlenmektedir. Konut harcamaları 1970'te hanelerin %52,1'i için öncelikli üç harcama konusu içinde yer alırken bugün hanelerin hemen tamamının gelirinin harcandığı ilk kalemler arasında yer almıştır. Ulaşım harcamalarının da öncelikli kalemler arasında daha fazla tekrarlandığını

görmek mümkündür (Tablo 12). Bu da Ankara'nın genişleyen yayılım alanında daha fazla işin toplu taşıma ile ulaşılacak yerlerde sunuluyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 12. Hane harcamaları

Harcama konusu	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Gıda	430	100,0	148	99,3
Giyim	356	82,8	85	57,0
Konut harcamaları	224	52,1	144	96,6
Ev eşyası	120	27,9	1	0,7
Sağlık	87	20,2	0	0,0
Kültür, eğlence	27	6,3	1	0,7
Ulaşım	6	1,4	11	7,4
Cevapsız	2	5,0	0	0,0
Alınan toplam yanıt sayısı	1250	-	390	-

Hane temsilcilerine mutfak alışverişlerini en çok nereden yaptıkları sorulmuştur. Bu soru için sunulan bazı seçenekler güncelliğini yitirdiği için benzer yanıt seçenekleri önerilmiştir. Mahalle bakkalı, manavı, kasabı ve semt/mahalle pazarından alışveriş yapma oranı azalmıştır. Toplumsal değişmeye paralel olarak büyük alışveriş merkezlerinin gıda alışverişlerindeki yeri artmıştır. Seyyar satıcıdan alışveriş yapma ve köyden gıda maddesi getirme alışkanlıklarında da değişme olmuştur. Gıda alışverişinin ilk adresi olmasa da hala bazı hanelerin köyden ürün aldıkları öğrenilmiştir. Kooperatif, kantin, sandık gıda maddelelerinin sağlandığı yerler olarak işlevini yitirmiştir. Onun yerine sosyal yardımların birincil gıda sağlama kaynağı olduğu hanelere rastlanmıştır (Tablo 13). Saha çalışması sırasında daha fazla hanenin ikincil ya da üçüncül kaynakları arasında sosyal yardımlarının yer aldığı da öğrenilmiştir.

Tablo 13. Mutfak alışverişi için en çok tercih edilen birim

Yanıtlar	Keleş, 1970		Yanıtlar	2022	
	S	%		S	%
Mahalle bakkalı, manavı ve kasabı	114	26,5	Mahalle bakkalı, manavı ve kasabı	29	19,5
Semt, mahalle pazarı	209	48,6	Semt, mahalle pazarı	34	22,8
Hal	55	12,8	Hal	21	14,1
Gima	19	4,4	Büyük marketler ve alışveriş merkezleri	51	34,2
Seyyar satıcılar	15	3,5	Seyyar satıcılar	0	0,0
Kooperatif, kantin, sandık	6	1,4	Sosyal yardımlar, gıda yardımları	13	8,7
Köyden gelir	5	1,2	Köyden gelir	0	0,0
Başka yerler	6	1,4	Başka yerler	1	0,7

Cevapsız	1	0,2	Cevapsız	0	0,0
Toplam	430	100	Toplam	149	100

Konut ve Yerleşim

Keleş (1971)'in çalışmasından sonra bölgedeki tüm evlerin yaşına 52 yaş eklenmiştir diyebiliriz. Bu nedenle sadece sakinlerin evlerin yaşına ilişkin bilgi durumunu ölçmeye yönelik bir soru sorulmuştur. Karşılaştırmalı olarak anlamlı bir veri şudur ki Keleş'in çalışmasında oturduğu evin yaşını bilmeyenlerin oranı %16,6 iken bugün bu oran %40,5'e çıkmıştır. Bu durum evlerin tarihi değeri ile ilgilenen bir nüfusun bölgede yaşamadığı anlamına gelmektedir. Bu bulgu geçiş bölgesi mahallelerin özellikleri ile uygunluk gösterir. Ancak yanıtların mahalle bazında dağılımı (Tablo 14) özellikle tarihi binaların daha fazla bulunduğu Kale mahallesinde evlerin yaşının bilinme oranının da arttığını göstermektedir.

Tablo 14. Konutların yaşı hakkında bilgi (2022)

Evin yaşı		Kale	Sakarya	Anafartalar	Toplam
Evet biliyor	S	40	28	20	88
	%	75,5%	48,3%	54,1%	59,5%
Hayır bilmiyor	S	13	30	17	60
	%	24,5%	51,7%	45,9%	40,5%
Toplam	S	53	58	37	148
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Eski Ankara evi olarak tabir edilen konutların bazıları koruma altındadır. Çevrelerindeki gecekondu yapılar zaman içinde temizlenmiştir. Ayrıca Eski Ankara evleri yıllar içinde çok değerlenmiş ve rant mücadelesine konu olmuştur. Artar (2012)'in 15 yıl önce yaptığı soylulaştırma konulu çalışmada ev sahipleri evlerinin değişim değerleri konusunda büyük oranda bilinçlenmiş görünmektedirler. Ancak kullanım değeri açısından eski Ankara evlerinin yetersiz kaldığı bilinmektedir. Ev sahiplerinin eski Ankara evlerinde yaşamayı sürdürmesi, bölgedeki hizmetlerin yetersizliği ve konutların konforsuz oluşu nedeniyle, artık mümkün görünmemektedir.

Katılımcılara ev sahipliği ve kiracılık durumu sorulmuştur. Buna göre kiracılık oranının neredeyse aynı kaldığı, bir miktar azalma ile hala ikamet eden hanelerin %20'sinin ev sahibi olduğu görülmüştür. 2000 yılında bölgede yapılan başka bir araştırmada kiracılık oranlarının %64,2'ye düştüğü tespit edilmiş (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2004) olsa da bu araştırmanın bulguları böyle bir düşüşü göstermemektedir. İşgalcilerin oranı ise %0,5'ten %5,4'e yükselmiştir

(Tablo 15) ki bu da bölgede terk edilmiş ya da kira bedeli veya kullanım değeri düşük olduğu için kiraya verilmeyen evler bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 15. Ev mülkiyet/kiracılık durumu

Mülkiyet durumu	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Kiracı	312	72,6	110	73,8
Ev sahibi	112	26,4	31	20,8
Lojman	3	0,5	0	0,0
Ev sahibi değil ama kira da vermiyor	3	0,5	8	5,4
Toplam	430	100	149	100

Ev sahipliği ve kiracılık oranlarının tabakalar/mahalleler bazındaki dağılımı özellikle Kale ve çevresinde kiracılık oranının arttığını göstermektedir (Tablo 16).

Tablo 16. Tabakalar/mahallelere göre ev mülkiyet/kiracılık durumu

Mülkiyet durumu	Tabaka I / Kale Mah.		Tabaka II / Sakarya Mah.		Tabaka III / Anafartalar Mah.	
	1970	2022	1970	2022	1970	2022
Kiracı	%67,1	77,8%	%77,0	69,0%	%72,4	75,7%
Ev sahibi	%30,7	16,7%	%23,0	24,1%	%25,0	21,6%
Lojman	%0,7	%0,0	%0,0	%0,0	%1,7	%0,0
Ev sahibi değil ama kira da vermiyor	1,5	5,6%	%0,0	6,9%	%0,9	2,7%
Toplam	100	100	100	100	100	100

Keleş (2018, s. 55)'in kira miktarları ile ilgili bulguları Eski Ankara'daki ev kiralalarının düşük olduğu yönündedir. Bunu özellikle konutların yapısal özelliklerinin yetersiz olması ile açıklamaktadır. Aşağıdaki tablo göstermektedir ki kira miktarları yüksek olmamakla birlikte çok düşük olan (100 TL) miktarların hem Ankara genelinde hem de Türkiye'de daha yaygın olduğudur. Bu hali ile Eski Ankara "en düşük" kiralaların ödendiği bir profilde görünmemektedir.

Tablo 17. Kira miktarları (1970)

Kiralılar (TL)	Eski Ankara	Ankara	Türkiye
	%	%	%
100	27,2	38,5	56,7
101-200	51,1	22,3	21,6
201-300	13,4	18,5	9,7
301-400	6,4	9,3	4,5
401 +	1,9	11,4	7,5
Toplam	100	100	100

Ancak, güncel kiralar Türkiye ve Ankara ortalamaları ile karşılaştırıldığında artık bölgenin çok daha ucuz bir konut stoku sunduğunu söylemek mümkündür. Bir online gayrimenkul sitesinin kiralık ev ilanlarından elde edilen bilgilerle hazırladığı Ankara Emlak Endeksi, Analizi ve Bölge Raporuna göre 2022 yılı mart ayında kiraya verilen evlerin ortalama kirası 2.465 TL olarak, Ankara'daki ortalama kiralar ise 2.077 TL olarak kaydedilmiştir. 2022 yılında elde edilen verilere göre Eski Ankara'da kiralar Türkiye ve Ankara ortalamalarının çok altındadır. Bu durum eski ve yıpranmış konut stokunun yeni gelişen yerleşim alanlarının sunduğu konforlu evler karşısında önemli derecede değer kaybettiğini göstermektedir. Soylulaştırma nedeniyle gerçekleşen bir kira artışı olmadığı görülmektedir.

Tablo 18. Kira miktarları (2022)

Kiralara (TL)	Eski Ankara	
	S	%
100-200	17	15,4
201-500	69	62,7
501-700	16	14,4
800-1000	2	1,8
2000	1	0,9
Toplam	110	100
<i>Kiracı olmayan</i>	39	
<i>Genel toplam</i>	149	

Yanıtlayıcılara kaç yıldır Ankara'da yaşadıkları sorulmuş ve 15 yıldan daha kısa süre Ankara'da yaşayanların oranında ciddi bir azalma olduğu görülmüştür. 30 yıldan uzun süredir Ankara'da yaşayanların oranı iki katına çıkmıştır (Tablo 19). Bunun önemli bir nedeni Ankara'ya doğru gerçekleşen nüfus hareketinin 1970 yılına göre artık daha az olmasıdır.

Tablo 19. Ankara'da yaşama süresi

Süre	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
5 yıldan kısa süredir	57	13,3	3	2,0
5-9 yıldır	52	12,1	2	1,3
10-14 yıldır	60	13,9	3	2,0
15-19 yıldır	53	12,3	17	11,4
20-29 yıldır	70	16,3	24	16,1
30 yıldan uzun süredir	137	31,9	91	61,1
Cevapsız	1	0,2	9	6,0
Toplam	430	100	149	100,0

2022 yılında Eski Ankara olarak tarif ettiğimiz bölgede gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre, aileleri adına yanıt veren temsilcilerin %32,2'si bu bölgeden taşınmayı isterken %55,7 gibi geniş bir kesim yaşadığı yerden memnundur. Keleş (2018, s. 87) de çalışmasında sakinlerin çoğunluğunun burada kalmak istediğini bulmuştu.

Yanıtlayıcılara bu bölgede neden yaşadıkları sorulmuştur. Eski Ankara'da yaşama gerekçeleri açısından da bölgenin 1970 ve 2022 yılı sakinleri arasında ciddi farklar bulunmamaktadır. Kiraların düşük olması artık daha fazla hane için bir kalma gerekçesi olurken işyerine yakınlık daha az tekrarlanan bir gerekçe halini almıştır (Tablo 20).

Tablo 20. Eski Ankara'da yaşama gerekçeleri

Süre	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Kira düşük, ucuz	182	42,3	94	63,1
Kira vermiyoruz	80	18,7	11	7,4
İşyerime yakın	104	24,2	27	18,1
Sosyal-kültürel nedenler: Baba ocağı / Yakınlarımız burada	23	5,3	10	6,7
Başka neden	35	8,1	3	2,0
Cevapsız	6	1,4	4	2,7
Toplam	430	100	149	100

Yaşadıkları yerden taşınmak istediklerini beyan edenlere bunun gerekçeleri sorulmuş ve Tablo 21'deki yanıtlar alınmıştır. Buna göre, 1970 yılında Eski Ankara'da yaşayan haneler evlerinden memnun olmadıkları için daha konforlu evlerin bulunduğu mahallelere taşınmak istemektedir. Yaklaşık 50 yıl sonra, evlerin konforu ortalamanın daha da altında olduğu halde taşınmak istemenin en önemli nedeni mahalleye ilişkin memnuniyetsizlik olarak tespit edilmiştir. Bu durum hem fiziksel altyapı ve hizmetler hem de sosyal yapı yönünden önemli bir değişim yaşandığını, mahallesini seven ve sahiplenilen sakinlerin artık Eski Ankara'da yaşamadığını göstermektedir. Söz konusu bulgu Eski Ankara'nın bir çöküntü bölgesi olduğunu gösteren bir başka kanıt niteliğindedir.

Tablo 21. Eski Ankara'dan taşınmak isteme gerekçeleri

Taşınmak isteme gerekçeleri	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Evden memnun olmama	78	57,3	21	32,8
Mahalleden memnun olmama	6	4,4	29	45,3
Hem evden hem mahalleden memnun olmama	34	25,0	14	21,9
Başka	18	13,3	0	0,0
Toplam	136	100	64	100

Hane temsilcilerine en çok taşınmak istedikleri yerler sorulmuş ve kategorik olarak Tablo 22’deki yanıtlar alınmıştır. Şehrin merkezden çeperlere doğru büyümesi ve nüfusun yer değiştirerek “kaçması” ya da “uzaklaşması”na değinen Şenyapılı’ya (akt. Peker, 2017, s. 10) göre en yakın tarihli kaçış örneği, “1990 sonrasında, o tarihe kadar prestijli konutların bulunduğu Gazi Osman Paşa ve Kavaklıdere semtleri sakinlerinin Eskişehir yolu civarındaki yerleşimlere göçüdür. Bu nedenle sorudaki seçenekler bir miktar değiştirilmiş ve açık uçlu yanıtlar alınmaya çalışılmıştır.

Keleş’in araştırmasını gerçekleştirdiği yıllarda farklı meslek gruplarından, düzenli gelir sahibi ailelerin yaşadığı bir bölge olarak Eski Ankara daha çok orta sınıf semtleri olarak adlandırılabilir mahallelere göç veriyordu. Orta sınıf semtlerine taşınmak istediğini beyan edenlerin oranı %53,8’di. Bugün ise göç etmek isteyenlerin %83,7’si alt sınıf yerleşim yerleri olarak tarif edebileceğimiz mahallelere gitmek istemektedir.

Tablo 22. Taşınmak istedikleri semtler

İlçe, mahalle	Keleş, 1970		İlçe, mahalle	2022	
	S	%		S	%
Orta üstü mahalleler (Çankaya, Kavaklıdere, Yenisehir)	10	6,9	Orta üstü mahalleler (Çankaya, Kavaklıdere, GOP, Çayyolu, Beytepe vb.)	3	6,1
Orta sınıf semtleri (Cebeci, Bahçelievler, Esat, Maltepe, Sıhhiye, Emek, Ayrancı, Kurtuluş)	78	53,8	Orta sınıf semtleri (Bahçelievler, Esat, Maltepe, Emek, Ayrancı, Yıldız, Birlik, Yenimahalle)	5	10,2
Orta altı semtler (Aydınlık, Mamak, Dikmen, Etlik, Abidinpaşa, Keçiören, Demirlibahçe, Saime Kadın, Dışkapı) + Gecekondulu semtleri ³	57	39,3	Orta altı semtler (Sincan, Mamak, Keçiören, Etlik, Dikmen, Yenikent, İskitler, Akdere, Gülveren, Ege Mah, Natoyolu, Demetevler Şentepe)	41	83,7
Toplam	145	100	Toplam	49	100

İlaveten katılımcılara, başka yere taşınan komşularının da genellikle ne tür sosyo-ekonomik yapıdaki mahallelere gittikleri sorulmuştur. Çoklu yanıt seçeneği olan soruda 149 kişiden toplam 153 yanıt alınmış ve orta altı mahallelere

³ Keleş’in çalışmasında bir başka kategori “Eski Ankara”ydı. Ancak bu yanıt kişilerin başka semte taşınmak istememeleri olarak değerlendirilerek bu tablodan çıkartılmış ve oranlar yeniden hesaplanarak karşılaştırma yapılmıştır.

taşınanların oranının yaklaşık %63 olduğu görülmüştür. Bölgede durumu düzeldikten sonra orta sınıf semtlerine taşınanların oranı da azımsanmayacak düzeydedir (Tablo 23). Ankara Kalesi ve çevresi ile karşılaştırıldığında taşınanların önemli bir kısmının (yaklaşık %80) görece iyi semtlere/mahallelere taşındığı görülmektedir.

Tablo 23. Komşuların taşındıkları yerler

Bölge sosyo-ekonomik değerlendirmesi	2022	
	S	%
Prestijli, zengin semtlere	2	1,3
Orta kesim, iyi halli semtlere	54	35,3
Orta altı kesimin yaşadığı mahallelere	61	39,9
Yoksul mahallelerine ya da gecekondü bölgelerine	19	12,4
Ankara Kalesi ve yakınlarındaki Eski Ankara mahallelerine	17	11,1
Alınan toplam yanıt sayısı	153	100

Keleş (2018, s. 216-217), araştırma bulgularının hipotezlerini büyük ölçüde karşıladığını belirtmiştir. O dönemde eski Ankara geçiş halindeki bir kesim özellikleri göstermektedir. Eski Ankara'nın merkezinde oturanlar "toplumsal süzülme süreci içinde burasını terk etmiş ve Başkent'in yeni gelişmekte olan mahallelerine yerleşmişlerdir". Onların yerini alanlar ise burayı "sürekli bir yerleşme yeri olarak değil, fakat içinde bulundukları koşullar değiştikçe terk edecekleri bir konaklama yeri olarak görmektedirler". Bugünkü bulgular da hanelerinin tamamının taşınmak istemiyor olmasına rağmen mahalleden memnun olmayanların oranının yüksek olduğu, kiraların düşük olması nedeniyle burada yaşamayı sürdürdüğü, geçmişe göre daha yoksul ailelerin bölgeyi tercih ettiği yönündedir ve Keleş'in beklentilerini desteklemektedir.

Keleş (2018, s. 217), bu geçiciliğin sefalet yuvalarına özgü bir özellik olduğunu belirtirken başka ölçütlere bakıldığında, bu bölgenin, Batı'nın sefalet yuvalarından ayrıldığını, özgünlükler taşıdığını vurgulamış ve bu nedenle "yerli slum" ifadesini kullanmıştır. Türkün Erendil ve Ulusoy (2004, s. 249) ise Kale bölgesinin artık bir 'geçiş bölgesi' olma özelliğini gittikçe kaybettiğini belirtmiştir; bölge, yoğun olarak Malatyalıların yaşadığı bir mahalle haline gelmiştir. Ancak bugünkü bulgularda yaşadıkları yerden memnun olanların oranı yüksek görünse de nüfusun mesleki dağılımı hatırlandığında "yerli slum" tespiti nin geçerli olduğu düşünülmektedir. Katılımcılara aslen nereli oldukları (memleketleri) sorulduğunda da bölgenin artık Malatyalıların yoğun olduğu bir yerleşim alanı niteliği taşımadığı ortaya çıkmaktadır. Eski Ankara'da yaşayanlar başta Ankara dahil diğer İç Anadolu Bölgeleri'nden olmak üzere kuzey-doğu ve kuzey-batı eksenli ve bir miktar da Güney Doğu Bölgesi'nden göç almıştır. Az sayıda yabancı uyruklu hane bulunmaktadır (Tablo 24).

Tablo 24. Yanıtlayıcıların asıl memleketlerine göre dağılımı

Memleket	2022	
	S	%
Ankara ve ilçeleri	43	29,9
Diğer İç Anadolu Bölgesi illeri	58	40,3
Adapazarı, Trakya, Amasya, Bolu, Kocaeli, Bursa, İstanbul, Kastamonu, Sakarya, Eskişehir, Bayburt	27	18,7
Ordu, Samsun, Erzurum	7	4,8
Adıyaman, Elâzığ, Erzincan, Gaziantep, Malatya	6	4,2
Irak, Suriye	3	2,1
Toplam	144	100,0
Yanıt yok	5	
Genel toplam	149	

Ankara ile İlişkiler

Keleş (2018, s. 156) Eski Ankara’da yaşayanların yeni Ankara’ya yani Yenişehir (Kızılay), Bakanlıklar, Kavaklıdere’ye gitme nedenlerini sormuştur. Bu soruya verilen yanıtlarla 2022 yılındaki tercihler Tablo 25’de karşılaştırılmıştır. Gerekçelerin dağılımında büyük oranda değişim yaşanması öncelikle “yeni Ankara” olarak ifade edilen bölgenin (Yenişehir, Bakanlıklar, Kavaklıdere) artık o kadar da yeni olmamasına bağlıdır. Eski Ankara’da ikamet eden haneler içinde bu bölgelere hiç gitmeyenlerin oranı 52 yıl aradan sonra aynıdır. Ancak gidenlerin gerekçeleri görev/iş gereği ya da kamu hizmeti alma amaçlı olmaktan uzaklaşmış gezmek, eğlenmek ve alışveriş yapmak şeklinde dönüşmüştür (Tablo 25). Söz konusu bölgelerin iş yerleri ve kamu hizmetleri merkezi olmaktan uzaklaşıp alışveriş ve eğlence alanlarına dönüşmesi bu durumun en önemli nedeni olarak görülmelidir.

Tablo 25. Yeni Ankara’ya gitme nedenleri (Kızılay civarı)

Yanıtlar	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Gitmez	148	34,4	57	38,3
Görevi / işi olduğu için gider	60	14,0	3	2,0
Devlet dairelerinde işi olduğu için gider	96	22,3	2	1,3
Gezmek ve eğlenmek için gider	52	12,1	51	34,2
Alışveriş için gider	7	1,7	30	20,1
Akraba ve tanıdık ziyaretine gider	44	10,2	5	3,4
Başka nedenler	23	5,3	1	0,7
Toplam	430	100	149	100

Yukarıdaki sonuçların beklenir olması nedeniyle yanıtlayıcılara aynı zamanda günümüzün yeni Ankara’sı diyebileceğimiz bazı semtlere gidip gitmedikleri de sorulmuştur. Bahçelievler, Emek, Eskişehir yolu, Ayrancı, Yıldız,

GOP, Çayyolu, Konutkent gibi yerlere gidip gitmedikleri ve gidiyorlarsa ne amaçla gittikleri sorulan katılımcıların yanıtları Tablo 26'de sunulmuştur. Buna göre Eski Ankara sakinleri günümüz yeni Ankara'sına %80 oranında gitmezken küçük bir kitle gezmek ve eğlenmek için gidebilmektedir. Bu durum Tablo 25'deki yanıtlardan oldukça farklıdır. Bunun bir nedeni mesafenin fazla olması olabilir ancak son 50 yılda gelişen ulaşım teknolojisi hesaba katıldığında sosyo-ekonomik nedenlerin de etkili olduğu düşünülmelidir. Özellikle 1980 sonrasında kentleri etkisi altına alan neoliberal politikaların kentsel ayrışmayı derinleştirdiği bilinmektedir (Çetin, 2012).

Tablo 26. Yeni Ankara'ya gitme nedenleri (Daha güncel semtler özelinde)

Yanıtlar	2022	
	S	%
Gitmez	116	80,0
Görevi / işi olduğu için gider	1	0,7
Devlet dairelerinde işi olduğu için gider	1	0,7
Gezmek ve eğlenmek için gider	19	13,1
Alışveriş için gider	6	4,1
Akraba ve tanıdık ziyaretine gider	2	1,4
Toplam	145	100
Yanıt yok	4	
<i>Genel toplam</i>	<i>149</i>	

1970 yılında Keleş (2018, s. 159) hane reislerine Ankara'nın hangi semt ve mahallelerinde akraba ve tanıdıkları olduğunu sormuştur. Buradaki amaç sosyal ilişkilerin coğrafi dağılımına bakarak sınıfsal konum tespiti yapmaktır. 2022 yılında buna paralel olarak sunulan açık uçlu bir soru "Ankara'nın hangi semt ve mahallelerinde gidip-geldiğiniz, görüştüğünüz akrabalarınız ve tanıdıklarınız vardır?" şeklinde olmuştur. Akrabalık ilişkilerinin eskisi kadar kuvvetli olmayabileceği düşüncesi ile "gidip gelinen, görüşülen akraba" ifadesinin kullanılmasına dikkat edilmiştir. Soruların karşılaştırmalı analizi Tablo 27'te sunulduğu gibidir. Hane üyelerinin taşınmak istedikleri semtlerle ilgili soruya verdikleri yanıtlara paralel olarak orta üstü ve üst sınıf semtlerde (Keleş'in ifadesi ile prestijli semtlerde) yakınları yoktur. Eski Ankara sakinlerinin artık orta sınıf mahallelerde de -en azından gidip geldikleri- akrabaları ya da yakınları pek yoktur. İletişim halinde olunan yakınlar orta altı ve alt sınıf mahallelerde toplanmaktadır.

Tablo 27. Akraba ve tanıdıkların Ankara'ya dağılımı

İlçe, mahalle	Keleş, 1970		İlçe, mahalle	2022	
	S	%		S	%
Orta üstü mahalleler (Çankaya, Kavaklıdere, Yenişehir)	50	6,4	Orta üstü mahalleler (Çankaya, Kavaklıdere, GOP, Çayyolu, Beytepe vb.)	2	1,6
Orta sınıf semtleri (Cebeci, Bahçelievler, Esat, Maltepe, Sihhiye, Emek, Ayrancı, Kurtuluş)	297	38,2	Orta sınıf semtleri (Emek, Yenimahalle, Eryaman)	12	9,3
Orta altı semtler (Aydınlık, Mamak, Dikmen, Etlik, Abidinpaşa, Keçiören, Demirlibahçe, Sayma Kadın, Dışkapı) + Gecekondu semtleri	299	38,5	Orta altı semtler (Sincan, Mamak, Keçiören, Tuzlucaıyır, Akdere, Pursaklar, Demetevler Kayabaşı, Yenidoğan)	104	80,6
Eski Ankara, Kale ve çevresi	131	16,9	Eski Ankara, Kale ve çevresi	11	8,5
Toplam	777	100	Toplam	129	100

Yine Tablo 27'te görüldüğü gibi Eski Ankara ve Kale civarında akraba ve yakınlarla sahip olma oranı da azalmıştır. Güncel bulgular hemşeri dayanışmasının ve mahalle kültürünün kaybına işaret eder ki bu durum hem bir çöküntüleşme emaresi olarak okunabilir hem de sakinlerin artık hemşeri dayanışmasına gerek duymayan kentli bireyler haline geldiği düşünülebilir. 2000 yılında yapılan bir çalışmada Kale bölgesinde yaşayan kişilere, Kale'nin sevdikleri yanları da sorulmuş ve alınan cevaplar arasında 'komşuluk ilişkileri' önemli bir yer işgal etmiştir. Görüşülen kişiler arasında Kale'den ayrılmak isteyenlerin oranı da %50'nin altında çıkmıştır. Bu nedenle yazarlar "Kale'nin, yaşayanlar açısından birlikte yaşamaya ve paylaşımaya dayanan bir mahalle kimliği oluşturduğu ve süreklilik kazandığı" fikrine sahip olmuşlardır (Türkün Erendil ve Ulusoy, 2004, s. 248). Gerçekten bu çalışmada da paraya ihtiyaç duyulduğunda başvurulacak kaynaklar sorulduğunda "komşuların" çok önemli bir kaynak olduğu görülmektedir ki bu da geleneksel mahalle ilişkilerinin halen mevcut olduğu anlamına gelir. Bu çelişkili gibi görünen durum zaten yaklaşık 50 yıl önce Keleş (2018, s. 217) tarafından tespit edilmiş ve Batı'daki örneklerden farklı "yerli slum" ifadesi kullanılmıştır.

Hane temsilcilerine bir miktar paraya ihtiyaçları olsa hangi kaynaklara öncelikli olarak yönelecekleri sorulmuş ve en fazla "Akrabalardan" borç istendiği öğrenilmiştir (Keleş, 2018, s. 83). Günümüzde ise Eski Ankara sakinleri akrabalarından ve arkadaşlarından ve arkadaşlarından borç istemektedir. Kendi birikimlerine başvuranların oranındaki azalma görece yoksul olan bu ailelerin başvuracak birikimleri olmadığı anlamına gelebilir. Kredi

kartı kullanımının yaygınlaşmasının hem borç isteme hem de birikim yapma davranışlarını azaltmış olduğu da düşünülmelidir (Tuğay ve Başgül, 2007). Çoklu yanıt seçeneği olan bu soru için 1970 yılında alınan 536 yanıt ile 2022 yılında alınan toplam 225 yanıtın dağılımı Tablo 28'te sunulmuştur.

Tablo 28. Borç para istenecek kaynaklar

Kaynaklar	Keleş, 1970		Kaynaklar	2022	
	S	%		S	%
Akrabalar	160	29,8	Akrabalar	75	33,3
Komşular	126	23,5	Komşular	79	35,1
Yardım sandığı	71		Yardım sandığı, kooperatif, hemşeri derneği vb.	0	0
Banka	52	9,7	Banka	17	7,6
Kendi birikimlerim	36	6,7	Kendi birikimlerim	2	0,9
Mahalle bakkalı	40	7,5	Mahalle bakkalı	1	0,4
Tefeci	7	1,3	Tefeci	0	0,0
Diğer	44	8,2	Diğer ⁴	51	22,6
Alınan toplam yanıt sayısı	536	100	Alınan toplam yanıt sayısı	225	100

Toplumsal Cinsiyet ve Değerler

Kadınların ve kız çocuklarının çalışmasına ilişkin görüşleri sorulan hane temsilcileri Keleş (2018, s. 104)'in çalışmasında kadınların devamlı bir işte çalışmasına %9,3 oranında, kız çocuklarının devamlı çalışmasına ise %27,9 oranında sıcak bakmaktadır. Bugün hem toplumsal cinsiyet farkındalığının artması hem kadınların emek piyasasındaki yerlerinin genişlemesi hem de yanıtlayıcılarımız arasında kadınların oranının yüksek olması nedeniyle şartsız olarak devamlı çalışmaya sıcak bakma oranları %76,5 (kadınlar) ve %82,5'e (kız çocukları) yükselmiştir (Tablo 29 ve Tablo 30).

Tablo 29. Kadınların çalışmasına ilişkin görüşler

Yaklaşım	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Devamlı iş sahibi olabilirler	40	9,3	114	76,5
Devamlı olmamak şartı ile çalışabilirler	19	4,4	2	1,3
Belirli, bazı işleri/meslekleri yapabilirler	43	10,0	2	1,3
Hiç taraftar değilim, desteklemiyorum	290	67,4	30	20,1
Cevapsız	38	8,9	1	0,7
Toplam	430	100	149	100

⁴ %22,2 arkadaşlar ve iş arkadaşları, %0,4 patron/müdür.

Kadınların çalışmasına hiç taraftar olmadığını beyan edelerin oranı %67,4'ten %20,1'e düşerken kız çocuklarının çalışmasına hiç taraftar olmadığını beyan eden hane temsilcilerinin oranı %38,8'den %16,1'e gerilemiştir (Tablo 29 ve Tablo 30).

Tablo 30. Kızlar(ın)ın çalışmasına ilişkin görüşler

Yaklaşım	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Devamlı iş sahibi olabilirler	120	27,9	120	80,5
Devamlı olmamak şartı ile çalışabilirler	11	2,6	1	0,7
Belirli, bazı işleri/meslekleri yapabilirler	101	23,5	2	1,3
Hiç taraftar değilim, desteklemiyorum	167	38,8	24	16,1
Cevapsız	31	7,2	2	1,3
Toplam	430	100	149	100,0

Son olarak Keleş'in çalışmasından seçilen değerlere ilişkin bir soru katılımcılara yöneltilmiş ve başarı kavramına ilişkin değerlendirmelerindeki değişimlere bakılmıştır. Keleş (2018, s. 110) 430 kişiden toplam 1355 yanıt almıştır ve bunlar en çok tekrarlanandan en az tekrarlanana doğru Tablo 31'de sıralanmıştır. Bu çalışmada ise 149 kişiden toplam 380 yanıt alınmıştır ve sıralamanın değiştiği görülmektedir. Alınan yanıtların %26,9'u çalışkanlık iken bugün bu liberal ilkenin başarısındaki payı artmıştır (%31,8). Namuslu olmanın başarısındaki rolüne ilişkin görüş azalırken dini inanç artık daha etkili bulunmaktadır. Eğitim ve öğretime verilen değerde hiçbir değişim olmamıştır ancak yeteneğin başarısındaki rolüne inanç büyük oranda azalmış görünmektedir (%16,4'ten %9,5'e). Keleş (1971)'in çalışmasına göre son sırada yer alan başarı kaynağı şans, torpil ve particilik bugün en fazla değişiklik gösteren yanıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Yanıtlayıcılara göre yaklaşık 50 yıl sonra şans, torpil ve particilik faktörleri başarıda üçüncü sıradaki önemli etkenlerdir.

Tablo 31. Başarının kaynaklarına ilişkin değerlendirme

Kaynak	Keleş, 1970		2022	
	S	%	S	%
Çalışkanlık	365	26,9	121	31,8
Namuslu olmak	352	26,0	42	11,1
Eğitim, öğrenim	268	19,8	75	19,7
Yetenek, kabiliyet	223	16,4	36	9,5
Zenginlik	57	4,2	17	4,5
İnanç (dini), itikat	47	3,5	27	7,1
Şans, torpil ve particilik	43	3,2	62	16,3
Toplam	1355	100	380	100

Sonuç

Ruşen Keleş (1971)'in 'Eski Ankara' olarak tabir ettiği kentsel çekirdekte tam 52 yıl önce yaptığı saha çalışmasının sosyo-ekonomik yönden benzerini gerçekleştirme hedefini taşıyan bu araştırma, *Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi* isimli eserden hareketle Kale, Sakarya ve Anafartalar Mahallelerinin mevcut sosyo-ekonomik yapısı hakkında güncel bilgi sağlamaktadır. Keleş, Ankara'nın tarihi merkezinin çöküntüleştiği ve bir geçiş bölgesi niteliğinde olduğu yönündeki tespitlerinin yanı sıra Batı'nın sefalet bölgelerinden farklı olarak mahalle kültürünün ve sosyo-kültürel bağların da yaşamaya devam ettiğini söylemiş ve bölgeyi tanımlamak için "yerli slum" ifadesini kullanmıştır. Yani söz konusu kavramların tanımına uymayan bazı yerli özgünlükler tespit etmiş olsa da Keleş, gelecek potansiyelini görerek bölgeyi çöküntü alanı olarak tanımlamaktan geri durmamıştır. Bu araştırmanın güncel verileri çöküntüleşme yönündeki değişimi gözler önüne sermektedir.

Sonraki yıllarda yapılan başka çalışmalar çöküntüleşmenin gerçekleşmediği yönünde bulgular sunmuş olsa da kentsel yenileme, soylulaştırma, neoliberalleşme eksenindeki müdahaleler sonucunda Keleş (1971)'in öngörüsünün gerçekleştiği ve Eski Ankara'nın "yerli slum" özelliğinin pekiştiği anlaşılmaktadır. Bu sonucu destekleyen süreklilikler ve kopuşlar tespit edilmiştir. Örneğin bölgenin göç hinterlandı genişlemiştir, ücretli ve kendi hesabına çalışanların nüfus içindeki oranı azalmıştır, işsiz hanelerin oranı artmıştır, oturduğu evin yaşını bilmeyenlerin ve kira vermeden yaşayanların oranı artmıştır. Eski Ankara sakinlerinin artık orta sınıf mahallelerde -en azından gidip geldikleri akrabaları ya da yakınları pek yoktur. Bölgeden göç edenlerin daha çok orta altı mahallelere taşındıkları öğrenilmiştir.

Extended Abstract

Again, A City Typology in Old Ankara 50 Years After the Study of Ruşen Keleş

*

Feray Artar

ORCID: 0000-0002-3805-2186

This research aims to carry out a socio-economic homologue of the fieldwork that Ruşen Keleş did 52 years ago in the urban core, which he refers to as 'Old Ankara'. While doing so, up-to-date information about the current socio-economic structure of Kale, Sakarya and Anafartalar neighbourhoods is provided and Keleş (1971)'s findings, presented the work titled A Typology of a City in Old Ankara, are analysed comparatively to those recently obtained as part of this research. The change in the social and economic characteristics of the households living in the Old Ankara was followed by asking the questions, asked to the household representatives in 1970, again in 2022. The comparison was in terms of demographic characteristics of households, income sources and spending habits, housing and settlement characteristics, relations with the rest of Ankara, and respondents' views on gender and some values.

In addition to his findings that Ankara's historical city centre has collapsed and is now a transitional zone, Keleş also contended that the neighbourhood culture and socio-cultural connections continue to exist, unlike the misery regions of the West, or "native slums" as described by Keleş in reference to these regions. The current data obtained through the course of this research reveals the change in the direction of urban decline and shows that the "native slum" feature of Old Ankara has been consolidated. In other words, even though he identified some local peculiarities that did not fit the definition of the aforementioned concepts, Keleş saw the future potential and did not hesitate to define the region as an urban decline area. The current data of this research reveals the change in the direction of decline.

Although other studies conducted in the following years presented evidence that slumping did not occur, it is understood that Keleş (1971)'s prediction came true, and the "local slum" feature of Old Ankara was reinforced as a result of the interventions on the axis of urban renewal, gentrification and neo-liberalization. The continuities and breaks that support this result can be summarized comparatively as follows:

Just as in wider Ankara, the migration hinterland of Old Ankara has expanded. The region now receives migration not only from Ankara's surroundings, but also from more distant cities of Turkey.

There has also been a significant decrease in the proportion of both paid and self-employed workers. It has been understood that especially public employees and self-employed people no longer prefer to live in Old Ankara. The rate of the unemployed, retired and housewives in the population has increased. The proportion of households with no one working or with more than three workers has increased. These increases indicate that the proportion of poor households in the population has increased.

While the rate of those who do not know the age of the house building, they live in was 16.6% 52 years ago, today this rate has increased to 40.5%. This shows the existence of a population unaware of the historical value of the houses in the region. The rate of those living without rent (occupants) has increased, which indicates that there are houses in the area that are abandoned or that are not rented out because their rental value and use value are low. Low rents are now among the reasons for more households to stay in Old Ankara. Rents are now much lower than average in the area.

Old Ankara mostly migrates to the neighbourhoods that can be called middle class districts. Today, the majority of those who want to migrate wish to move to neighbourhoods that we can describe as lower class settlements. Households that want to move to comfortable homes as they are not satisfied with their current ones have been replaced by those who want to move out because they are not satisfied with the neighbourhood. It has been determined that the old neighbours of the current residents have moved to the middle-lower class neighbourhoods to a great extent. These neighbourhoods are still in better condition than Old Ankara. Former Ankara residents no longer have relatives or close relatives in middle class neighbourhoods, at least not those whom they regularly visit. Relatives in close contact live in middle-lower and lower class neighbourhoods.

On the other hand, the rate of having relatives and close relatives around Old Ankara and Kale has also decreased. Current findings point to the loss of

compatriot solidarity and neighbourhood culture, which can be understood both as a sign of collapse and as a transformation of the residents into urban individuals who no longer need compatriot solidarity.

Advantages such as proximity to the workplace or public institutions no longer constitute an important place among the reasons for living here. A continuity has been determined in terms of whether they want to continue living here or not. Residents still value neighbourly relations. Neighborhood holds a significant place in economic relations of the urban dwellers as well, particularly in terms of borrowing and/or lending money.

Finally, just like Keleş (1971), the participants were asked about the meaning of the concept of "success". While the more mundane view about the role of being honest in success is decreasing, religious belief is now more effective. There has been no change in the value placed on education and training, but belief in the role of talent in success appears to have drastically diminished.

As a result, although the ongoing neighborhood relations show that Keleş (1971)'s "locality" determination continues, there has been no change in its tendency to collapse.

Kaynakça/References

- Akman, K. (2020). Kent meydanlarının önemi ve değişen işlevi. *Akademik Düşünce Dergisi* 1(1), 17-33.
- Artar, F. (2021). *Girişimci Kent Olgusu Bağlamında Bir Kentsel Katılım Aracı Olarak Kent Konseyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Kent ve Çevre Bilimleri Bilim Dalı.
- Artar, F. (2015). Bir soylulaştırma öyküsü: Ankara kalesi örneği. *I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (ss. 523-541). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Artar, F. (2012). *Tarihi Kent Merkezinin Toplumsal Dönüşümü: Ankara Kalesi Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD.
- Ayten, A. M. (2004). Şehirlerin gelişimi, değişimi ve dönüşümüne yönelik müdahale biçimleri ve araçlarının yeniden düşünülmesi ve yapılandırılması: konuttan işyerine dönüşüm sürecinin Ankara – Kızılay örneğinde bir araştırma. *Değişen – Dönüşen Kent ve Bölge II* içinde. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası ve ODTÜ Mimarlık Şehir ve Bölge Planlama Böl.
- Bayraktar, N. (2013). Tarihe eş zamanlı tanıklık: Ulus ve Kızılay meydanlarının değişim süreci. *Ankara Araştırmaları Dergisi* 1(1), 20-35.
- Çetin, İ. (2012). Kentsel ayrışma ve mekânsal kümelenme biçimleri. *İdealkent* 7 (Eylül), 160-166.

- Efe, Y. Ş. ve Ayaz, S. (2010). Kadına yönelik aile içi şiddet ve kadınların aile içi şiddete bakışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2010(11), 23-29.
- Erkal, F.; Kırıl, Ö. ve Baykan, G. (2005). Ulus tarihi kent merkezi koruma ıslah imar planı: 1986-2006 koruma planından yenileme planına. *Planlama Dergisi* 4(2005), 34-50.
- Günel, İ. (2006). Ankara tarihi kent merkezinde planlama deneyimi. *Planlama Dergisi* 38(2006), 147-152.
- Keleş, R. (1971). *Eski Ankara Bir Şehir Tipolojisi*. Ankara: A.Ü. SBF Yay.
- Keleş, R. (2018). *Eski Ankara Bir Şehir Tipolojisi*. Ankara: İdealKent Yay.
- Madran, E.; Altan Ergut, E. ve Özgönül, N. (2005). *Ulus Tarihi Kent Merkezi*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.
- Nachmias, C. F. ve Nachmias, D. (1996). *Research Methods in the Social Sciences*. Londra: St. Martin's Press.
- Peker, A. U. (2017). Ankara'da tarihi mimarinin sosyo-ekonomik değerlendirilimi için bakış açıları. M. Kar ve M. A. Sankaya (der.) *Şehir Ekonomisi: Ankara Şehir Araştırmaları* içinde (ss. 171-212). Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi.
- Tokat, A. ve Doğan, Ç. (2018). Ankara Kalesi bölgesindeki zanaatların sürdürülebilir tasarım ve yerleşme odaklı değerlendirmesi G. Töre Yargın, A. Karadoğaner ve D. Oğur (der.) *UTAK 2018 Üçüncü Ulusal Tasarım Araştırmaları Konferansı: Tasarım ve Umut Bildiri Kitabı* içinde (ss. 45-60). Ankara: ODTÜ.
- Tuğay, O. ve Başgl, N. (2007). Önemli bir finansman kaynağı olarak kredi kartları: kredi kartlarının kart sahiplerinin harcamaları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik Burdur ilinde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12(3), 215-226.
- Tunçer, M. (2013). Ankara tarihi kent merkezi yenileme alanı koruma planı, niteliği ve iptaline ilişkin gerekçeler. *Ankara Araştırmaları Dergisi* 1(2), 10-34.
- Türkün Erendil, A. ve Ulusoy, Z. (2004). İronik karşılaşmalar: Kale'nin kentle ve kentin Kale'yle iki karşılaşması. G. Tunç, F. Özbay (ed.) *Şehrin Zulası Ankara Kalesi* içinde. İstanbul: İletişim.
- Urak, G. (2002). Kullanımda değerlendirme: Ankara Kaleiçi restorasyon / işlevsel dönüşüm uygulamaları ve Ankara halkı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 19(1), 45-62.
- Ünlüönen, K. ve Kızanlıkl, M. M. (2017). Ankara'nın turizm potansiyeli. M. Kar ve M. A. Sankaya (der.) *Şehir Ekonomisi: Ankara Şehir Araştırmaları* içinde (ss. 171-212). Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi.